

LITTERATUR

Christian Braw: *Förnuft och uppenbarelse: En berättelse om aristoteliskt tänkande i teologin*. 392 sid. *Arτος och Norma bokförlag, Skellefteå 2007*.

Bland teologer har de mest skiftande omdömen om Aristoteles fällt. Å ena sidan möter vi Tertullianus: "Du arme Aristoteles! [...] Vad har alltså Aten med Jerusalem att skaffa?" Å andra sidan har vi Thomas av Aquino och den medeltida syntesen mellan teologi och filosofi, då Aristoteles helt enkelt var "Filosofen". Frågan hur en teolog förhåller sig till Aristoteles blir en spetsfråga som kan ge svar på många frågor som hör till teologins *prolegomena*, inledningsfrågor: frågor som rör förhållandet mellan teologi och filosofi, tro och förnuft. Att följa receptionen av Aristoteles genom historien innebär därför att teckna en teologins historia vad gäller dess *prolegomena*. Christian Braw har gett sig i kast med denna stora uppgift i sin bok *Förnuft och uppenbarelse: En berättelse om aristoteliskt tänkande i teologin*.

Boken börjar med ett utförligt kapitel om Aristoteles själv, där hans person och verk presenteras. Varför har han blivit så flitigt använd i kyrkans historia? Braw lyfter fram Aristoteles motiv, hans vilja att förstå tillvaron med sitt intellekt. I livet möter både stabilitet och förändring, mångfald och sammanhang. Aristoteles strävan var att förstå dessa ting, att få insikt om tillvarons grundläggande struktur, och för detta ändamål utvecklade han många olika instrument. Till dessa hör bl.a. hans orsaksanalys och begrepp som "substans", "form" och "materia". Braw försöker göra instrumenten tillgängliga för den nutida läsaren genom att ställa Aristoteles egen grundläggande fråga: Vad är det? Särskilt viktigt för den historiska receptionen av Aristoteles är just begreppet "substans", som har spelat en avgörande roll inom treenighetsteologi, kristologi och nattvardslära. Vidare framhåller Braw att Aristoteles var kunskapsoptimist. Han menade att kunskapen utgår från tingen, och han litade på sinnenas kapacitet. Tillvaron såg han som präglad av en inneboende ordning och stabilitet.

Allt detta bidrar till att förklara varför teologer kommit att uppskatta hans filosofi. Men det finns ju problem också. Det mest centrala är Aristoteles beskrivning av den orörlige röraren. Braw sammanfattar: "När man väger samman alla tendenserna i Aristoteles teologi blir det emellertid tydligt, att mycket av Aristoteles tänkande är svårt att förena med den bibliska uppenbarelseens Gud och Fader." Ytterligare ett problem som teologerna ställts inför är Aristoteles uppfattning att världen är evig.

Efter detta beskriver Braw receptionen av Aristoteles under fornkyrka, medeltid, reformation, luthersk ortodoxi, upplysning och svenskt 1900-tal. Många

centrala och viktiga frågor behandlas. Som en röd tråd genom boken går *synen på människan* och dess betydelse för teologins *prolegomena*. Så menar t.ex. Braw att Hedenius-debatten hellre borde ha handlat om just människosyn: I vilken grad är människans förnuft skadat av synden och var går gränserna för dess förståelse och befogenhet, i synnerhet i relation till olika uppenbarelseanspråk? Det är en stor förtjänst att antropologi på detta sätt hamnar i undersökningens fokus. För läsarens fortsatta reflektion över sakfrågorna hade det varit ännu lite bättre om den bibelteologiska argumentationen hos de olika teologerna hade tagits med. Åtminstone vissa av de behandlade teologerna skulle säga att deras antropologi står och faller med det exegetiska stödet. För t.ex. den lutherska ortodoxins Johann Gerhard spelar 1 Kor 2:14 en viktig roll när det gäller synen på det mänskliga förnuftets förståelse.

Hermeneutik och verklighetsförståelse är områden där den aristoteliska epistemologin - att kunskap primärt utgår från det yttre tinget - är särskilt relevant. Braw skriver: "I konfrontationen med alla former av subjektivism - från Cartesius till postmodernismen - visar den sig erbjuda viktiga alternativ [...]. Den sätter fokus på tillvarons stabilitet, identitet och sammanhang."

Det ligger ett stort arbete bakom Braws bok. Den är informativ och framställningen är klar. Ca 1100 fotnoter ger möjlighet till kontroll och ifrågasättande, till fördjupning och diskussion (vilket inte alltid är fallet i liknande filosofi- och teologihistoriska översikter). För det mesta handlar det om primärkällor men i några avsnitt mestadels om sekundärlitteratur. Bokens forskningsvärde består inte så mycket i att källtexter visas säga något hittills obeaktat som i att ett mönster tecknas utifrån ett stort material. Dess klara resonemang gör det möjligt för den filosofiskt intresserade läsaren att på ett enkelt sätt fördjupa sig i teologiska diskussioner där Aristoteles tänkande alltjämt spelar en viktig roll.

Torbjörn Johansson

Catherine Keller: *On the Mystery: Discerning God in Progress*. xv + 208 sid. *Fortress Press, Minneapolis 2008*.

Catherine Keller är professor i konstruktiv teologi vid Drew University i New Jersey. Hon är en tongivande röst inom det som på engelska kallas *theo-poetics*, ett växande interdisciplinärt område som berör litteraturanalys, narratologi, postmodernt inspirerad filosofi och processteologi. Hennes bok *On the Mystery: Di-*